

קובץ לש"פ וישב ה'תשפ"ו

מאמר ד"ה וישב יעקב וגו', ש"פ וישב ה'תשמ"ו
לקוטי שיחות חלק כ"ה, וישב - י"ט כסלו
חלק מהתועדות ש"פ וישב ה'תשמ"ו

מלוקט ויו"ל ע"י

בית ליובאוויטש **פאריז - צרפת**
שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים ושש לבריאה

י"ט כסלו ג'

שלושה אופני פדייה מגלות – במקביל לדרכי העבודה של האבות, השבטים ויוסף • שני צדדים מנוגדים ומשלימים בפרשת המאסר והגאולה – במקביל לשני החידושים המרכזיים ב"שער הייחוד והאמונה" • ביאור מעמיק בעניין הנקודה המשותפת לחג הגאולה י"ט כסלו ולפרשת וישב

אך בהשקפה ראשונה, לא זו בלבד שאין אנו רואים קשר בין תוכן הפרשה לענין י"ט כסלו, אלא אדרבה, לכאורה הפרשה עוסקת בתוכן הפכי מתוכן י"ט כסלו:

י"ט כסלו הוא היום אשר בו חופשה ניתנה לו – לרבינו הזקן, וזהו יום הגאולה של תורת החסידות, כידוע ומפורסם. לעומת זאת, בפרשת וישב מדובר על "תחלת סיבת ירידת ישראל למצרים", החל בשליחתו של יוסף על ידי יעקב אבינו "מעמק חברון" וכל המאורעות שבהמשך לזה, ועד למכירת יוסף והורדתו למצרים, אשר הובילה לכך ש"הוריד לאבינו יעקב למצרים כו" [– בלשון המדרש, ושם הובא על כך משל: לפרה שהיו מושכין אותה למקולין ולא היתה נמשכת, מה עשו לה, משכו את בנה לפניו והיתה מהלכת אחריו על כרחה שלא בטובתה, כך היה יעקב אבינו ראוי לירד

א. ידועים דברי השל"ה בפרשתנו, שכל מועדי השנה קשורים בעניניהם לפרשיות התורה הנקראות בזמנים שבהם חלים מועדים אלו, ובכלל זה אף המועדים שתוקנו זמן רב לאחר שניתנו הפרשיות,

ואם כן, מובן בנוגע למועד י"ט כסלו – אשר חל בשנה זו (וברוב השנים³) בשבוע של פרשת וישב⁴ – שתוכנו של יום טוב זה קשור לפרשת וישב ומרומז בה⁵.

1) חלק תושב"כ בריש פרשת וישב.

2) כן היא לשון אדמו"ר הזקן – לקוטי דבורים ח"א יט, ב*. ובלשון כ"ק מו"ח אדמו"ר (במכתב שנעתק בהקדמה להיום יום. בהקדמה לחוברת י"ט כסלו) – "חג החגים" (נתבאר בלקוטי שיחות ח"ה ע' 436 ואילך. חכ"ה ע' 385 ואילך).

3) מלבד ב' קביעות (אחת (זח"ג) בשנה מעוברת וא' (זח"א) בשנה פשוטה) שחל בשבת פ' וישלח. ולהעיר שגם אז, הרי: א) בזמן תפלת המנחה (זמן הודעת (נתינת) הגאולה) קורין פ' וישב. ב) יום א' פ' וישב הוא כ' כסלו דאז היתה הגאולה בפועל (ראה קיצורים והערות לתניא ע' קכא. ובכ"מ).

4) וכן היה בשנת הגאולה – תקנ"ט, דהגאולה היתה ב(יום ג) פ' וישב כמ"ש אדמו"ר הזקן באגרתו הידועה (נדפסה באגרות קודש אדמו"ר הזקן (קה"ת, תשע"ב) ס' נט).

5) להעיר מקיצורים והערות שם ע' קכ"קא (בנוגע לשנת תקנ"ד).

6) לשון רש"י סוטה יא, רע"א ד"ה וישלחו מעמק חברון "ביוסף משתעי קרא כששלחו יעקב אצל אחיו והוא תחילת כו". וראה פרש"י ריש פרשת וישב לו, ב: אלה תולדות יעקב. . . סיבה ראשונה יוסף בן שבע עשרה וגו' עי"ז נתגללו וירדו למצרים. – ונמצא דלפי "פשוטו של מקרא" מתחילת הפרשה מספרת התורה ה"סיבות" לירידה למצרים.

7) וישב לו, יד. וראה פרש"י שם. וראה זהר וישב קפד, רע"א.

8) שם, כח. שם, לו. לט, א.

9) ב"ר פפ"ו, ב.

* ראה לקוטי שיחות ח"ה ע' 172 ואילך בביאור לשון אדמו"ר הזקן "מועד תמיד".

י¹⁹, שלט בהון היך מה דאת אמר כי הוא רודה בכל עבר הנהר²⁰:

שלטון יוסף ("כבשון", "הוא רודה") נלמד מהלשון "הורד מצרימה" – היינו, שכוונת ומטרת²¹ ההורדה היתה שיוסף יהיה כובש ושלט, המשנה למלך במצרים, ומבלעדו "לא ירים איש את ידו ואת רגלו"²².

ועל־דרך־זה הוא גם בנוגע למאסר והגאולה של י"ט כסלו: אין זאת שהמאסר היה מאורע בפני עצמו, ואחר כך באה הגאולה, אלא הגאולה היתה תכליתו של המאסר עצמו. וכמו שהתבטא כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע²³, שאע"פ שקשה לומר כן, בכל זאת כך הוא הדבר, שהגילוי שהיה "לאחר פטרבורג" (לאחר המאסר) היה על־דרך מאמר חז"ל²⁴ "הזית שכותשין אותו מוציא שמנו". וממשל זה מובן הנמשל – זה ש"כותשין אותו" לא בא מלכתחילה אלא כדי שיהיה "מוציא שמנו" – וכהמשך דברי אדמו"ר נ"ע: "כן על ידי הקטרוגים שהיו בפטרבורג נתגלה הפנימיות דוקא כו' ועיקר הכוונה היה בגילוי הפנימיות דוקא"²⁵.

וכידוע²⁶, שמ(לאחרי) יום י"ט כסלו התחיל בעיקר ענין "פוצו מעינותיך חוצה" – התלבשות אלקות בהשגה.

וכן הוא גם בענין השפעת י"ט כסלו על

למצרים בשלשלאות ובקולרין, אמר הקב"ה בני בכורי ואני מורידו בבזיון כו' אלא הריני מושך את בנו לפניו והוא יורד אחרי על כרחו שלא בטובתו¹⁰].

ב. ויש לבאר את הקשר והשייכות ביניהם על־פי הידוע שגלות מצרים לא באה בתור עונש¹¹, אלא להיפך – תכליתה היתה "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול"¹² כפשוטו, בגשמיות; וכן ברוחניות, גלות מצרים הכינה את ישראל לקראת ("כהוציא" את העם גו') תעבדון את האלקים על ההר הזה – להיות ראויים לקבל את התורה במתן־תורה¹⁴.

ענין זה, שהגלות אינה ענין בפני עצמו, אלא כל כוונתה ומטרתה של הגלות היא העילוי הבא באמצעות הגאולה (מן הגלות), מודגש בגלוי אצל יוסף, גם לפי המסופר בפשוטו של מקרא: מכירת יוסף וירידתו למצרים נגרמו (בעיני בשר) על־ידי כוונתם הבלתי־רצויה של אחי יוסף¹⁵, אך לאחר מכן נתגלתה האמת והתכלית בדבר, ש"למחיה שלחני אלקים לפניכם גו' לשום לכם שארית בארץ ולהחיות לכם לפליטה גדולה ועתה לא אתם שלחתם אותי הנה כי האלקים גו"¹⁶.

וכן מודגש במדרש "ויוסף הורד מצרימה"¹⁷ – כבשון¹⁸ היך מה דאת אמר וירד מים עד

"שלט בהון המד"א וירד מים עד ים. כבש בהון המד"א כי הוא רודה כו". וראה מפרשי המדרש, ובב"ר הוצאת תיאודור אלבק.

(19) תהלים עב, ח.

(20) מלכים א, ה, ד.

(21) ראה יפ"ת (השלום), נור הקודש. ועוד.

(22) מקץ מא, מד.

(23) תורת שלום ע' 26.

(24) ראה מנחות נג, ב. שמ"ר פל"ו, א.

(25) וראה לקוטי דיבורים ח"א לט, ב "אז ער איז געגאייגען אין תפיסה איז דאס גיויס צוליב א כוונה פנימית אין עבודה" (הליכתו לבית האסורים בודאי היתה לשם כוונה פנימית בעבודת ה') – ע"ש בהמשך הענין.

(26) תורת שלום ס"ע 112 ואילך.

(10) ראה ביאור מדרש הנ"ל במאמרי אדמו"ר הזקן – פרשיות (ח"א) ע' רה ואילך.

(11) וע"פ נגלה – אין על מה להעניש את יעקב (ובניו).

(12) לך טו, יד. וראה בארוכה לקוטי שיחות חכ"א שיחה ב' לפ' שמות.

(13) שמות ג, יב.

(14) ראה תורה אור יתרו עד, סע"א ואילך. ועוד.

(15) ע"ד לשון הכתוב – ויחי נ, כ (וכפשטות פרשת וישב לו, כז ואילך).

(16) ויגש מה, ה.ח. וראה גם ויחי שם.

(17) וישב לט, א.

(18) כן היא גירסת רש"י ומת"כ בב"ר שם (הובא ג"כ ונתבאר בנזר הקודש לב"ר שם). ולפנינו הוא בסדר הפוך

יש לכולם שייכות זה לזה. ואם כן, צריך לומר, שגם פירוש זה קשור לפירוש הקודם של "הורד" – "כבשון".

ד. ויש לומר הביאור בזה:

בגאולה ופדיה מגלות יש שלשה אופנים³¹:

פדיה בדרך מלחמה – מלחמה באויב עד להתגברות עליו ולנצחון. גאולה ופדיה זו אינה מושלמת, כי יש צורך להשתמש ב(מעין) – עלי (כלפנים) כלי הזיין³² ותכסיסי המלחמה וכו' של האויב, עד אשר "דם לרוב שפכת"³³, וזהו "קרב", מלשון התקרבות זה אל זה וכו'³⁴.

ובלשון החסידות: הלוחם משפיל עצמו לתוך "לבושי המתברר"³⁵ כדי ללחום בו, ואזי נגרמת בהכרח ירידה – "כל מלבושי אגאלתי"³⁶. וממילא, גם לאחר הנצחון והגאולה, עדיין אין זו גאולה מושלמת, ונשאר הרושם של "אגאלתי" וכו'.

אופן נעלה יותר של גאולה הוא – פדיה בשלום: מצב הפדיה והגאולה נובע מתוקף ועוז גדולים ביותר, עד כדי כך ש"נבהלו אלופי אדום גו", תפול עליהם אימתה ופחדו³⁷. העמידה היא מעל לאויב לגמרי – ופשיטא שאין מקום כלל לקירוב אליו (קרב).

[ודוגמתו בעבודה – ענין התורה, שאינה "מתלבשת" בעולם, אלא "הלא כה דברי כאש מה אש אינו מקבל טומאה, אף דברי תורה אינן מקבלים טומאה"³⁸].

31) בהבא לקמן ראה (באופן אחר קצת) דרושי פדה בשלום – שערי תשובה לאדמו"ר האמצעי ח"א (פ"ו ואילך), ספר המאמרים תרנ"ט ותש"ד. ועוד.

32) להעיר מד"ה לא יצא האיש לא בסייף (תרל"ב).

33) דברי הימים א כב, ח.

34) ראה שערי תשובה שם ח"א פ"א.

35) ראה בנסמן בלקוטי שיחות חכ"ה ע' 175 הערה 77.

36) ישעיה סג, ג.

37) בשלח טו, ט"ז.

38) ברכות כב, א. וראה המשך פדה בשלום תש"ד שם פ"ב: וענין התלבשות דתורה אי"ז מענין התלבשות של התעסקות... ולשון התלבשות הוא רק שם המושאל בלבד.

אומות העולם, שרי המלוכה, שהמאסר הביא לידי כך ש"שמו... נתגדל ונתקדש... בעיני כל השרים... וענו ואמר²⁷ על זאת כי אם מאת ה' היתה זאת היא נפלאות בעינינו"²⁸, והם נתנו חפשויות ורשות לפרסם את פנימיות התורה, תורת החסידות.

ג. אעפ"כ עדיין אין הדבר מחזור לגמרי: סוף-סוף בפרשת וישב הענין המדובר, בגלוי, הוא ירידת יוסף למצרים וכו', עד להמצאו בבית הסוהר²⁹, ואילו ענין הטוב והתועלת שנגרם כתוצאה מהורדת יוסף למצרים מתגלה (מסופר) רק לאחר זה, בפרשויות התורה הבאות – שלא כענין הגאולה, שאירע בפועל ב"ט כסלו.

וצריך לומר, שגם בפרשתנו נמצא ענין ותוכן של גאולה.

ויובן בהקדים הביאור בדברי המדרש הנ"ל: מדברי חז"ל, שענין "כבשון" נרמז בלשון "ויוסף הורד מצרימה" גופא – "היך מה דאת אמר וירד מים עד ים", מובן, שלא זו בלבד שירידת יוסף למצרים הובילה אחר כך ל"כבשון" (להתמנותו של יוסף למשנה למלך שעי"ז נעשה לשליט על המצרים בפועל) ושזו היתה המטרה בכך ש"הורד מצרימה", אלא יתירה מזו: שני הענינים כלולים בתיבה אחת – הורד ("הורד" מלשון ירידה, ו"הורד" מלשון "יריד", "רודה", שליטה), היינו, שיחד עם הירידה עצמה, בשעת מעשה, כבר נתקיים "יריד", "רודה", "כבשון",

– אף שלכאורה אלה הם ענינים הפכיים.

גם צריך להבין: להלן במדרש שם הובא פירוש נוסף על "ויוסף הורד מצרימה" – "הוריד את השכינה (כביכול) למצרים עמו כו' מנא לך שירידה השכינה עמו מדכתיב³⁰ ויהי ה' את יוסף". כידוע, כשיש כמה פירושים על תיבה אחת,

27) להעיר מסוטה (לב, א. לג, א) בפ"ו וענו, ואמרו.

28) אגרת אדמו"ר הזקן שהובאה לעיל הערה 4.

29) וישב לט, כ ואילך.

30) וישב לט, ב (בהמשך לפסוק "ויוסף הורד גו").

אך גם באופן זה של פדיה, הנה "אלופי אדום" נשארו בתקפם במקומם, ויתכן שאחר כך יתקיים "ולאום מלאום יאמץ" ³⁹ – "כשזה קם כו"⁴⁰.

ואע"פ שאדם זה נמצא במצב של גאולה בשלמותה, אין זאת אלא שאצלו אין מקום לאויב – לגלות; אבל ב"מקומה" של הגלות לא אירעה גאולה.

האופן הנעלה ביותר הוא, אשר (אע"פ שישינה ירידה למקומו ומדינתו של המנגד (עד כדי "התלבשות" בתוך הגלות), מכל מקום, לא זו בלבד שאין זה באופן שהגלות גורמת ל"אגאלתי" (ירידה אמיתית), אלא אדרבה: הגלות גופא נהפכת למצב של גאולה. ואזי הגאולה היא בשלימותה, ואין היא מותירה נתינת מקום למנגד ולגלות.

וזהו פירוש הפסוק⁴¹ "פדה בשלום נפשי" (מקרב לי" – שאע"פ שישנו מצב של "מקרב לי", מצב של מלחמה הבאה באופן של "התלבשות" בגלות, בכל זאת) הפדיה היא באופן של "שלום"; כי פדיה זו באה ממדריגה שאין בה גדר של גלות כלל, ולכן היא פועלת שהגלות גופא תהפוך⁴³ לענין של גאולה⁴⁴.

(39) תולדות כה, כג.

(40) פרש"י שם. וראה פסחים מב, ב. מגילה ו, א.

(41) תהלים נה, יט.

(42) ראה מכתב אדמו"ר הזקן (נדפס באגרות קודש הנ"ל הערה 4): וכשקריית* בספר תהלים בפסוק פדה בשלום נפשי קודם שהתחלתי פסוק שלאחריו יצאתי בשלום. וראה לקמן בפנים ס"ז.

(43) ראה ירושלמי סוטה (פ"א סה"ח) בפ"י "פדה בשלום גו' כי ברבים היו עמדי" שאנשי אבשלום היו מתפללין לבצחונם של דוד.

(44) גולה בתוס' אלף (לקוטי תורה בהעלותך לה, ג).

ה. שלשה אופנים אלו של גאולה מתאימים גם לשלשת אופני העבודה – (א) השבטים, (ב) האבות, (ג) יוסף⁴⁵:

השבטים היו רועי צאן, "היו גו' בשדה"⁴⁶ בהתבודדות, מובדלים מן העולם, כדי שעניני העולם לא יטרידו אותם ויפריעו מדבקותם באלקות.

בפנימיות הענינים: במדריגת השבטים (מרכבתא תתאה) יש תפיסת מקום לעולם, ולכן, אילו היו יורדים ומתעסקים בעניני העולם, לא היו יכולים להשאר במדריגתם בדבקות באלקות באופן של מרכבה⁴⁷.

בדרגת האבות (מרכבתא עילאה), הנה אף בעת המצאם בעולם, אין הם בהתלבשות בעולם, ולכן עניני העולם אינם מבלבלים אותם ואינם מפריעים לדבקותם בה⁴⁸.

למעלה מזה היא דרגת עבודתו של יוסף⁴⁹, אשר מצד אחד היה "בהתלבשות" בעניני

(45) בכל הבא לקמן – ראה תורת חיים ויחי ד"ה בן פורת יוסף (קא, ד ואילך). ועד"ז בספר המאמרים תפר"ח ע' כג"ד, ס"ע כו ואילך. וראה גם ספר המאמרים תקס"ה (ח"א) ע' קצב ואילך; אור התורה מקץ כרך ו תתשב, א ואילך; ספר המאמרים תרכ"ט ע' רנח"ט; המשך תרס"ו ע' שטו – אלא שבמקומות אלו מדובר במדריגת יוסף לגבי מדריגת האבות והשבטים, ולכן נכללו שם האבות והשבטים יחד.

(46) וישלח לו, ה.

(47) להעיר ממה שאין מסכנין בדבר הראוי לקבל טומאה – אפילו כשלא הוכשר לטומאה (שו"ע אדמו"ר הזקן או"ח ר"ס תרכט).

(48) ראה תורת חיים שם (קב, סע"א ואילך) וספר המאמרים תפר"ח שם (ס"ע כז) דהשבטים הם בבחינת יחודא תתאה והאבות הם בחינת יחודא עילאה. ובתורת חיים שם פ"ז (קד, ג במוסגר) בנוגע האבות: אע"פ שאין המסך מבדיל להם כלל כו' דאין העולם תופס מקום כלל אחר שאין הצמצום מסתיר כלל עד שיהיה צריך להפשיט א"ע כו'.

(49) להעיר מתורת חיים שם קח ג; אור התורה שם, ב; ספר המאמרים תפר"ח ס"ע כו ואילך – בנוגע לבעש"ט.

(* י"ג וכשהיינו קורא)

וכמו שמצינו ביוסף, שבהיותו עבד פוטיפר "וירא⁵⁷ אדוניו כי ה' אתו וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו" – באותו "מקום" שבו פוטיפר הוא "אדוניו", הנה שם גופא ראה "אדוניו" זה עצמו כי ה' אתו. וגם לאחר מכן, בהיותו אסיר בבית הסוהר – "ויהי⁵⁸ ה' את יוסף ויט אליו חסד ורחמים חנו בעיניו שר בית הסוהר" – אפילו שר בית הסוהר, שבו היה יוסף אסיר, חש בזאת!

ו. על-פי הנ"ל יובנו גם דברי המדרש על "יוסף הורד מצרימה" – "כבשון . . וירד מים עד ים", ושייכות ענין זה לפירוש (על "הורד") "הוריד את השכינה עמו":

כאשר "יוסף הורד מצרימה", כפשוטו, וכן ברוחניות – כשהיתה לו ירידה ו"התלבשות" במצרים, הנה בהיותו שם, בירידתו, נשאר במהותו האלקית ("הוריד את השכינה עמו") – בירידה זו גופא נתקיים בו "כבשון".

כי כאשר יוסף מגיע למצרים, זה גופא משנה את מהותה של מצרים, כך שגם ב"מקום" זה של מצרים ניכרת ומורגשת אלקות. דבר זה נעשה מיד בתחילת ההורדה, וכנ"ל, "וירא אדוניו כי ה' אתו" ולכן "ויפקדהו על ביתו וכל יש לו נתן בידו"⁵⁹, ועל-דרך-זה גם אחר כך, בהיותו בבית הסוהר.

התורה שבעל-פה מגלה, אשר "יוסף הורד מצרימה" פירושו וענינו – "כבשון היך מה דאת אמר וירד מים גו".

ז. מעין זה היה במאסרו וגאולתו של רבינו הזקן:

רבינו הזקן בהיותו בבית האסורים היה בהתלבשות בגלות. הוא לא "המתיק" את הדינים "בהעברת היד על המצח ועל הפנים"⁶⁰, הוא לא

העולם, שהרי בהיותו במצרים היתה לו "טרדה" גדולה ועצומה ביותר, וכל-שכן וקל-יחומר בהיותו "מלך" על מצרים, כמו שכתוב⁵¹ על פיך ישק כו' רק הכסא כו' שמבלעדו לא ירים איש כו', ובפרט בזמן שבו "השביר" כו'⁵² לכל עם הארץ, שהיה עסקו עם כל העולם כו';

ואף לפני כן, מאז ירידתו למצרים, הנה בהיותו עבד של פוטיפר שר הטבחים היה טרוד בעסקי פוטיפר, ואף לאחר זה, בהיותו אסור בבית הסוהר, הרי "ויתן"⁵³ שר בית הסוהר ביד יוסף את כל האסירים אשר בבית הסוהר ואת כל אשר עושים שם הוא היה עושה" –

ואעפ"כ כל הטרדות הללו לא בלבלוהו ולא הפריעו לדבקותו בה', וגם בעת עסקו בהם היה "מרכבה ממש לאלקות"⁵⁴.

וטעם הדבר, כי האיר בו האור האלקי הנעלה לגמרי מן העולם⁵⁵, ומצד אור זה לא יתכן לומר אפילו שהעולם אינו תופס מקום, ולכן אופן העבודה יכול להיות בדרך התלבשות בעולם, ואעפ"כ אין הדבר מבלבל ומפריע לדבקות; הדבקות באלקות מורגשת גם בעיני העולם שבהם האדם העובד מלוכש, כך שבתוך העולם גופא ניכרת ומורגשת האלקות⁵⁶ שלמעלה מגדר העולם.

50 לשון התורת חיים שם קב, ג. וראה עד"ז שאר המקומות שבהערה 45.

51 מקץ מא, מ, שם, מד.

52 ראה מקץ שם, נר"ז, מב, ו. ועוד.

53 וישב לט, כב.

54 ספר המאמרים תפר"ח שם ריש ע' כו. ועד"ז בשאר המקומות שבהערה 45.

55 ראה תורת חיים שם (קד, ג ואילך) ובספר המאמרים שם (ס"ע כו ואילך), דיוסף הוא למעלה מתהו ותיקון (שרש האבות והשבטים). ובתורת חיים שם פ"ט (קה, ב ואילך) דיוסף פועל בנשמות ישראל הויכור דיוחודא תנאה שהוא בבחינת ממלא כל עלמין עם יחודא עילאה בבחינת סובב כל עלמין (ועד"ז הוא בספר המאמרים שם ס"ע כז).

56 ראה הערה הקודמת. ובספר המאמרים שם (ס"ע פז) מסיים: ועל ידי זה נעשה דהעולם יהיה מרכבה לאלקות.

57 וישב לט, ג.

58 וישב שם, כא.

59 וישב לט, ד. וראה המשך הפסוקים שם.

60 ראה מכתב אדמו"ר הזקן (נדפס באגרות קודש אדמו"ר הזקן (קה"ת, תשע"ב) ס' צח).

גם לכך שמקום מאסרו, מבצר "טיינע סובייט", ישרף⁶¹; ואופן ההנהגה עמו היה, שחקרוהו בחקירה ודרישה בריבוי שאלות על יסודות התורה והמצוות, והוא השיב עליהן בהסברה ארוכה, באופן שגם המוחות המגושמים של מנהלי הדרישה והחקירה היו יכולים להבין⁶².

אבל מאידך גיסא, רבינו הזקן לא היה מוכרח בזה. וכמסופר על ידי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר⁶³, ש"כל ענין המאסר היה בהסכמתו של רבינו הגדול. . . אילולא היה הרבי מסכים, לא היו אוסרים אותו, והראיה לכך היא מהנסיעה לפטרבורג – בערב שבת נעצרה המרכבה השחורה, ולא הועילו ארבעת הסוסים שנרתמו כדי להסיעה, משום שהרבי לא חפץ בכך כו"; "כללות" ענין המאסר היה כעין הלבשה ברצון, שלא להשתמש בדרך למעלה מן הטבע". וידוע⁶⁵, ש"הלבשה" והגבלה ברצון אינה הגבלה אמיתית (הגבלה אמיתית היא דוקא הגבלה הבאה לאדם בהכרח, מדבר שחוץ הימנו; אך כשאופן ההגבלה הוא שהמוגבל הוא שהגביל את עצמו – הרי הדבר תלוי בו).

והטעם ששני קצוות אלו היו יכולים לשכון אצלו יחדיו, מובן מדברי רבותינו נשיאינו – כי "רבינו (הזקן) הנו "עצמי", ואצל "עצמי" אין מקום לשינוי זמן ומקום"⁶⁶. ולפיכך, גם בהיותו במאסר, ובאופן של התלבשות (כביכול) – פעל והשפיע על שרי המלוכה עצמם, שהם, מצד

המציאות שלהם, יוציאוהו לחירות באופן של פדיה בשלום⁶⁷, מתוך הכרה שהוא איש אלקי.

ועל כך האריך רבינו הזקן באגרתו²⁸ המפורסמת אודות גאולתו: "הפליא ה' והגדיל לעשות בארץ. . . אשר נתגדל ונתקדש ברבים ובפרט בעיני כל השרים וכל העמים אשר בכל מדינות המלך אשר גם בעיניהם יפלא הדבר הפלא ופלא, וענו ואמרו על זאת כי אם מאת ה' היתה זאת היא נפלאות בעינינו" – שבהיותו תחת ממשלתם וברשותם, ראו השרים, ואף המלך עצמו, שהוא "חכם גדול ואיש אלקי"⁶⁸, והכרה זו (שאף הם הכירו כי "מאת ה' היתה זאת") מבטאת את החידוש של גאולת י"ט כסלו, – בדוגמת ירידת יוסף, שמה ש"הורד" גופא היה באופן של "וירד" – "כבשון".

ח. כל ענין מתבאר ומתגלה עלידי תורה אור. ועלי-דרך-זה בנידון דידן: הפעולה והחידוש שבמאסרו ובגאולתו של רבינו הזקן קשורים לחידוש בתורתו;

ובפרט בספרו התניא, כי כידוע⁶⁹, גאולת י"ט כסלו באה בזכות שתי שנות חיות בתורה ובעבודה שספר התניא הוסיף לחסידים (ומטעם זה חפץ רבינו הזקן שספר התניא יודפס לפני י"ט כסלו).

והביאור:

בספר תניא קדישא⁷⁰, כפי שהוא לפנינו, מופיע שער היחוד והאמונה כחלק שני. אך ידוע (כמסופר בפי חסידים) שלרבינו הזקן היתה סברא לקבוע את שער היחוד והאמונה כחלק ראשון, ומהאי טעמא נמצאת ב"חינוך קטן" (ההקדמה לשער היחוד והאמונה) ב' או ג' פעמים הלשון "כמו שיתבאר" (בלשון עתיד)

61 ראה רשימת כ"ק מו"ח אדמו"ר – נעתקה בס' התולדות אדמו"ר הזקן ע' רי (בהוצאת תשמ"ו – ח"ג ע' 702) הערה 7.

62 ספר השיחות תש"ע ע' 62.

63 לקוטי דיבורים ח"א לו, סע"ב ואילך [להלן בתרגום מאידיש ללשון הקודש].

64 לקוטי דיבורים שם לט, ב.

65 ראה המשך תרס"ו ס"ע קצא ואילך. ובכ"מ. – וידועה הדוגמא מההלכה אשר כיסוי ראשו בידו אינו כיסוי (שו"ע או"ח ודאדמו"ר הזקן) ס"י צא, ס"ד.

66 לקוטי דיבורים שם צט, א. וראה בארוכה תורת שלום ע' 166 ואילך.

67 ראה מכתב אדמו"ר הזקן (נעתק לעיל הערה 42).

68 בית רבי ח"א פט"ו.

69 קצורים והערות לתניא ע' קכ ואילך.

70 לשון הסכמת אב"ד דקראקא, בדפוס זאלקווי, תקנ"ט.

- אף שהכוונה שם היא⁷¹ לענינים המבוארים בחלק הראשון.

יתר על כן: כיון שרבינו הזקן השאיר את הלשון "כמו שיתבאר" במקומה, ולא שינה זאת ל"נתבאר" (בלשון עבר) - הרי זו הוכחה, שאף לאחר שרבינו הזקן החליט ששער היחוד והאמונה יופיע לאחר החלק הראשון, עדיין הותיר נתינת מקום לסברתו הקודמת, ובשער היחוד והאמונה ישנו ענין ש"מקומו" הוא בראשונה (אך לא רוב הענינים שבו).

הסדר בעבודת האדם הוא, שכדי להגיע לידי אהבה ויראה (תוכנו של החלק הראשון שבתניא), יש צורך תחילה ב"אמונה הטהורה ונאמנה ביחודו ואחדותו יתברך ויתעלה" (תוכנו של שער היחוד והאמונה), כמבואר בחינוך⁷² קטן בסופו.

ועפ"י יש לומר, שענין המאסר והגאולה של רבינו הזקן, מתגלה ומתבאר בתניא, בתורתו של רבינו הזקן, בעיקר - בשער היחוד והאמונה⁷³.

ט. בין עיקרי הענינים שרבינו הזקן מבאר ומחדש בשער היחוד והאמונה, יש לכאורה⁷⁴ שתי נקודות כלליות:

א) הביאור ב"פירוש הבעש"ט" על הפסוק "לעולם"⁷⁵ ה' דברך נצב בשמים" - ש"דברך שאמרת"⁷⁶ יהי רקיע . . תיבות ואותיות אלו הן נצבות ועומדות לעולם בתוך רקיע השמים . . להחיותם . . אילו היו האותיות מסתלקות כרגע ח"ו וחוזרות למקורן, היו כל השמים אין ואפס

ממש והיו כלא היו כלל . . כמו לפני ששת ימי בראשית ממש"⁷⁷, ומזה מובן "איך שכל נברא ויש הוא באמת נחשב לאין ואפס ממש לגבי כח הפועל ורוח פיו שבנפעל המהוה אותו תמיד ומוציאו מאין ממש ליש"⁷⁸.

ב) שהצמצום איננו "כפשוטו, שהקב"ה סילק עצמו ומהותו ח"ו מהעולם הזה, רק שמשגיח מלמעלה בהשגחה פרטית על כל היצורים כולם אשר בשמים ממעל ועל הארץ מתחת"⁷⁹.

ויש לומר, שביאור ענין זה, שהצמצום אינו כפשוטו, אינו ענין בפני עצמו, אלא הוא בא בהמשך ובקשר לביאור בחידוש הבעש"ט, כדלקמן.

י. החידוש בפירוש הבעש"ט אינו רק שדבר ה' מוכרח להיות תמיד כל נברא, בכל רגע ורגע, אלא גם שהתיבות "יהי רקיע גו'" הן "מלובשות בתוך כל הרקיעים לעולם להחיותם"⁷⁶. ועל דרך זה בכל הנבראים - התיבות והאותיות שבעשרה מאמרות המהוות ומחיות אותם, הרי הן מלובשות בתוכם [וכפי שמאריך רבינו הזקן]⁷⁷, שבכל נברא "יש בחינת נפש וחיות רוחנית", כי אפילו הנבראים שאינם מוזכרים בעשרה מאמרות שבתורה, נמשכת אליהם חיות היורדת ומשתלשלת ממדרגה למדרגה מעשרת המאמרות שבתורה "על ידי חילופים ותמורות האותיות וגמיטריאות . . עד שיוכל להתצמצם ולהתלבש ולהתהוות ממנו נברא פרטי"].

כלומר, אין פירוש הדברים שדבר ה' מהווה תמיד את הנברא, ואילו הנברא הוא דבר נפרד ממנו, אלא שדבר ה' "מלובש" בתוך הנברא גופא (ב"מקומו" של הנברא), עד שחיותו (ונפשו) של כל נברא ונברא היא דבר ה' המלובש בו. וממילא מובן אשר "כל נברא ויש הוא באמת נחשב לאין

76) שער היחוד והאמונה פ"א.

77) שם רפ"ג. ומבואר שם בארוכה.

78) שם פ"ז (פג, סע"א ואילך).

79) בפ"א שם.

71) ראה גם פלח הרמון (לר' הלל מפאריטש) הוספות לבראשית ס"ע 20 ואילך.

72) להעיר מהמכתב בקצורים והערות שם (ע' קכא) שציווה אדמו"ר הזקן בשנת תקנ"ח להודיע לכל אנ"ש "שישקדו ויתמידו בלימוד ספר התניא וביום הש"ק פ' וישב - כ' כסלו - ללמוד בכל מושבות אנ"ש שני פרקים בחלק א' ופרק א' בחלק ב'".

73) ידוע שאפ"ל "לכאורה" - גם בדבר שהמסקנא כן היא (ראה שדי חמד כרך ט' כללי הפוסקים סט"ז אות ח'. ושו"נ).

74) תהלים קיט, פט.

75) בראשית א, ו.

ואפס ממש לגבי כוח הפועל ורוח פיו שבנפעל
המהוה אותו תמיד ומוציאו מאין ממש ליש^{79*}.

ולפי זה נמצא, לכאורה, שהביטול של הנברא
אינו ביטול בשלימותו. שכן, כיון שהחיות
המתלבשת כנבראים היא חיות מצומצמת
ומוגבלת (לפי ערכו של הנברא), כנ"ל, הרי
הדבר "נותן מקום למציאות היש", וממילא גם
הביטול שמצד חיות זו אינו ביטול בשלימותו⁸⁰.

אך לפי מה שרבינו הזקן ממשיך ומבאר,
שהצמצום אינו כפשוטו ח"ו, דהיינו, שגם⁸¹
ב"מקום" (במדריגה) שהאור והחיות האלקית
מצטמצמים ומתלבשים בתוך הנבראים, הנה
לית אתר פנוי מיניה⁸² ו"מהותו ועצמותו
יתברך. . מלא את כל הארץ ממש בזמן ומקום"⁸³
- נמצא שיש כאן שני קצוות:

לכל נברא יש "נפש וחיות רוחנית" פרטית,
עליידי צמצום והתלבשות של דבר ה' בכל
נברא פרטי, וכיחד עם זה קשור כל נברא ונברא
לעצמותו ומהותו יתברך, כי גם ב"מקומו" של

* (79) ראה בכל זה גם לעיל שיחב"ב לפרשת ואתחנן.

(80) ראה המשך תרס"ז ע' רכד. ובכ"מ.

(81) ולא רק מצד המאור "שהוא אין סוף עצמו (ש)לא
שייך צמצום ח"ו ולא העלם ואדרבה המאור הוא בהתגלות
ולכן אפילו תינוקות יודעים שיש שם אלוהא מצוי כ' אף
שאין בהם השגה ותפיסה איך ומה לפי שאין בהם גילוי
האור שמ"מ המאור עצמו הוא נמצא למטה כמו למעלה"
(תורה אור יד, ב. וראה הגהות למאמר מכ"ק אדמו"ר נ"ע
תרנ"ח (קה"ת תשמ"א) ע' נב ואילך).

(82) תקוני זהר תנ"ז, הובא בשער היחוד והאמונה שם
(פג, ב).

(83) שם פב, ריש ע"ב. והרי דבריו שם (פג, סע"א ואילך)
"מכאן יש להבין" באים בהמשך לאריכות הביאור שם לפניו
(פ"ו ואילך) ש"אין מדת הגבורה מסתרת ח"ו לפניו יתברך"
(שם ספ"ו), ו"אע"פ שהוא יתברך למעלה מהמקום והזמן
אע"פ הוא נמצא גם למטה במקום וזמן. . וזהו יחודא
תתאה" (שם פ"ז - פב, סע"א). ועפ"י תומתק גם האריכות
בביאור שם להלן (פג, ב ואילך), לאחר ששולל הדיעה
דצמצום כפשוטו ומבאר דברי הרע"א מהימנא פ' פנחס לא
רק ענין סובב כל עלמין אלא גם בחינת ממלא כל עלמין,
החיות המתלבשת תוך עצם הנברא. ע"ש בארוכה.

הנברא נמצא "מהותו ועצמותו יתברך". וכיון
שמהותו ועצמותו יתברך אינו בגדר העולם
כלל, הנה מצד זה מורגש שמציאותו של העולם
גופא היא אלקות⁸⁴ (בלשון הידוע⁸⁵: היש הנברא
הוא היש האמיתי) - אין עוד מלבדו⁸⁶.

(84) ובפרט ע"פ מ"שכ באגרת הקודש ס"כ (קל,
סע"א ואילך) ש"מהותו ועצמותו של המאציל ברוך הוא
שמציאותו הוא מעצמותו ואינו עלול מאיזה עילה שקדמה
לו ח"ו. . הוא לבדו בכחו ויכלתו לברוא יש מאין ואפס
המוחלט ממש בלי שום עילה וסיבה אחרת קודמת ליש
הזה" - הרי נמצא שהביטול שמצד העצמות שייך להתהוות
הנבראים גופא. וכמשנ"ל בארוכה בד"ה ולקחתם לכם
תרס"א. - ועפ"י תומתק יותר השייכות בין הענין דצמצום
שלא כפשוטו לשיטת הבעש"ט שהדבר ה' מלוכש תוך כל
נברא להתהוות ולהחיותו מאין ליש.

ולפ"י אלו שס"ל דצמצום כפשוטו צ"ל שחולקים גם על
שיטת הבעש"ט. ודוחק קצת שהרי שיטת הבעש"ט מיוסדת
במדרש תהלים עה"פ לעולם ה' דברך נצב וגו' (הובא
בלקוטי תורה ר"פ אחרי). ויותר נראה לומר שלדעתם
ההתהוות בכל רגע היא מהשגחתו יתברך ולא מעצמותו.

ואף שגם לדעתם "כל הנמצאים. . לא נמצאו אלא
מאמתת המצאו" (רמב"ם ריש הל' יסוה"ת) - ה"ו רק
ש"נמצאו" ממנו, אבל הוא יתברך אינו מתלבש בתוך
הנבראים, וע"ד הוא ציווה ונברא.

(85) ביאורי זוהר (קה"ת, תשע"ה) בשלח (צו, ב ואילך).
וראה ד"ה ולקחתם לכם שם. קונטרס ענינה של תורת
החסידות ס"ט"ז.

(86) ואתחנן ד, לה.

בד"ה ולקחתם שם הובא (על הביטול שמצד העצמות)
הלשון "אין עוד" - לשון הפסוק (שם, לט)*. וראה לקוטי
שיחות ח"ד (ע' 1334-5) שהביטול ד"אין עוד מלבדו" הוא
מצד האור, ו"אין עוד" הוא מצד העצמות ע"ש (ולהעיר גם
מלקוטי שיחות ח"ד ע' 43 ואילך).

ומ"ש בפנים הוא עפמשנ"ת כמ"פ (שיחות ליל ויום
שמח"ת תשמ"ג. ליל שמח"ת תשד"מ. ועוד) החילוק בין "אין
עוד" ו"אין עוד מלבדו" - ש"אין עוד" שולל לגמרי מציאות
הנבראים שאין שום מציאות כלל, משא"כ "אין עוד מלבדו"
פירושו ש(רק) בלעדו "אין עוד" אבל "עמו" ישנה מציאות.

(*) וכדמוכח ג"כ ממה שמביא שם דחז"ל (דבר"ר פ"ב,
כו) עה"פ אין עוד - "אפילו בחללו של עולם".

ורגע מאין ואפס המוחלט ממש עליידי הקב"ה אשר אין לו עילה וסיבה הקודמת לו ח"ו⁹⁰. ובכן, הרי לא ייתכן כלל שתתקיים מציאות שאינה מניחה ליהודי לעבוד עבודתו בהפצת נר מצוה ותורה אור ובהפצת המעיינות חוצה.

ומה שהוא רואה שקיימים מנגדים והעלמות והסתרים בעבודתו – עליו לדעת, שהצמצום אינו כפשוטו ח"ו, אין זה העלם אמיתי, והכוונה בכך היא, שיגלה בעצמו את ה"חלק אלקה ממעל ממש"⁹¹ הנמצא בתוכו, ואת הכחות שהשקיעו והכניסו בו רבותינו נשיאנו⁹² – וכך יתקיים בו "כבשון" ו"שלט בהון", והוא יכבוש את הענינים המבלבלים ומעלימים ומסתירים וישלוט בהם גם בגלוי.

ועליידי עבודת כל אחד ואחד באופן של "כבשון" בהפצת היהדות בארבע אמות שלו, כולל הפצת המעיינות חוצה, מוסיף כל אחד ומחיש את ביאת משיח צדקנו, ואז יראו הכל בגלוי בעיני בשר אשר "וירד מים עד ים ומנהר עד אפסי ארץ"⁹³, ואף באופן של "מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים"⁹⁴.

כי אז יקוים היעוד "ונגלה כבוד ה'"⁹⁵,

גם עתה הוא "מלא כל הארץ"⁹⁶ כפשוטו ממש, אבל אין זה בגלוי; אבל אז – "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דבר".

(משיחת י"ט כסלו תשמ"א)

– לקוטי שיחות חלק כה, וישב – י"ט כסלו
(בתרגום ללשון הקודש)

יא. כל הענינים שבתורה הם הוראה בעבודת כל אחד ואחד. ובפרט ענינים שארעו לנשיא בישראל, נשמה כללית, ובאו בפרסום. ובמיוחד בעניננו, שהרי כללות ענין המאסר היה קשור למסירת נפשו של רבינו הזקן על תורת החסידות למען כל ישראל, כל אחד ואחד מישראל. ויש לומר, שע"ז פתח רבינו הזקן את הצינור של מסירת נפש על עבודת ה' בתורת החסידות⁸⁷.

עבודתו של כל יהודי, בהמצאו בחשכת הגלות, צריכה להיות – להאיר את חושך הגלות עליידי עבודתו בנר מצוה ותורה אור, ובפרט בזמן עקבתא דמשיחא.

וכדי להאיר חושך כפול ומכופל שכזה, יש צורך באור עצום ונעלה יותר⁸⁸, ואף במאור שבתורה, פנימיות התורה⁸⁹, שנתגלתה בימינו אלה בתורת החסידות.

מצד החושך הגדול בעולם עלולים להתעורר בעבודה קשיים ונסיונות קשים ביותר, ובשעה זו חש היהודי שלא זו בלבד שישראל בכלל הם "אתם המעט מכל העמים", אלא גם בין בני ישראל גופא הוא לעת-עתה מן המיעוט העוסק בעבודה של הפצת היהדות – נר מצוה ותורה אור, ובפרט בהפצת המעיינות חוצה.

עלול הוא לבוא לידי מסקנא, שמוטב לו להמתין עד שיחלפו אותם הקשיים וההעלמות וההסתרים, ולאחר מכן ימשיך בעבודתו.

על כך באה ההוראה מהאמור לעיל: עליו לדעת, שהעולם וכל אשר בו מתהווה בכל רגע

[ובד"ה ולקחתם שם שבא להדגיש ביטול הנבראים, ולא רק דכולא קמיה כלא חשיב אלא "שלא יש שום מציאות כלל", מתאים הלשון "אין עוד"].

(87) לקוטי דיבורים שם לט, ב. צו, סע"א ואילך (ושם: "דעם רבינ'ס תפיסה איז געווען צוליב דעם ער זאל פותח זיין דעם צינור כו") (המאסר של הרבי היה כדי שיפתח את הצינור), כפפנים).

(88) ראה קונטרס עץ החיים פי"ג. מכתב כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע שנדפס בהוספות לקונטרס הנ"ל ע' 82 ואילך. אגרות קודש שלו ח"ב ע' תשיג ואילך.
(89) ירושלמי תגיה פ"א ה"ז (קה"ע שם).

(90) אגרת הקודש שם.

(91) תניא פ"ב.

(92) ראה שם בהמשך הפרק (ו, סע"ב ואילך).

(93) תהלים עב, ח (הובא לעיל ס"ב ואילך). וראה ראב"ע

שם פסוק א ופסוק ח.

(94) ישעיה יא, ט.

(95) שם, ה.

(96) שם, ו, ג.